

Örgütlü Kötülük: Sıradan İnsanlardan Faillere ve Sistemik Suçlara

Özet

Örgütlü Kötülük: Sıradan İnsanlardan Faillere ve Sistemik Suçlara adlı bu çalışma, örgütlü kötülüğün canavarca bireylerin eseri olmaktan ziyade, sıradan insanları sistemik faillere dönüştüren durumsal baskıların ve kurumsal yozlaşma kültürlerinin bir ürünü olduğunu savunmaktadır. Hannah Arendt'in "kötülüğün sıradanlığı" kavramı ile Philip Zimbardo'nun deneysel bulgularını sentezleyen çalışma, kötülüğe giden psikolojik mekanizmaların (otoriteye itaat, anonimlik, insanlıktan çıkarma ve sorumluluğun dağılması) tekil zaafılar değil, birbirini tetikleyen ve tırmandıran sinerjik bir ahlaki çöküş süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bireysel dönüşümün, şirketlerdeki "yanlış yapmanın sıradanlığı"ndan devlet destekli soykırımlara uzanan kurumsal ve siyasi arenalarda nasıl hasat edildiğini ve sistemik hale geldiğini analiz etmektedir. Son olarak, kötülüğün cazibesini ve insanlığın bu olguyu anlamlandırma çabalarını ele alırken, bu döngüyü kırmanın yolları olarak bireysel vicdani direnişi, toplumsal yüzleşmeyi ve adalet mekanizmalarını önermektedir. Nihayetinde, örgütlü kötülük resmi bir yapı değil, ahlaki kopuşu ve kuralsızlığı "moda" haline getiren sistemik bir yozlaşma kültürüdür.

Bu makaleyi Spotify'da sesli olarak dinlemek için podcast'ine bu linkten ulaşabilirsiniz.

1.1 Giriş: Kötülüğün Sıradanlığı ve Sistemik Hali

Örgütlü kötülük, ilk bakışta komplo teorilerini çağrıştıran bir kavram olsa da sosyolojik ve psikolojik gerçekliği çok daha derin ve rahatsız edicidir. Bu olgu "kötülerin bir araya gelerek, kötülük amaçlı bir dernek, vakıf veya parti kurmaları demek değildir." Aksine, yazılı bir tüzüğe bağlı olmaksızın, "büyük düzene katkı ve uyumluluk halinin" ve kuralsızlığın giderek "moda" haline geldiği, potansiyel insan davranışlarındaki güdüsel kötülüğü harekete geçiren sistemik bir yozlaşmadır. Bu duruma sosyolojide **anomi**, yani toplumsal normların çöküşü denebilir. Bu konunun stratejik önemi, kötülüğün bireysel bir patoloji olmaktan çıkıp toplumsal bir norm haline gelme tehlikesini barındırmasında yatar.

Bu makaleyi Youtube'da görüntülü olarak izlemek için videosuna bu linkten ulaşabilirsiniz.

Bu tehlikenin felsefi ve psikolojik kökenleri, yirminci yüzyılın iki önemli düşünürünün çalışmalarında kesişir. Siyaset felsefecisi Hannah Arendt, Nazi subayı Adolf Eichmann'ın duruşmasını izlerken, Holokost gibi devasa bir suçun arkasında şeytani bir deha değil, emirleri sorgulamadan yerine getiren sıradan bir bürokrat olduğunu fark etmiş ve bunu "kötülüğün sıradanlığı" (banality of evil) olarak kavramsallaştırmıştır. Sosyal psikolog Philip Zimbardo ise laboratuvar deneyleriyle Arendt'in gözlemini bilimsel olarak doğrulamış ve "**sıradan, iyi insanların 'kötü yollara' nasıl sürüklenebileceğini**" ortaya koymuştur. Bu

iki yaklaşım, kötülüğün canavarca bireylerden değil, yozlaşmış sistemlerin ve güçlü durumsal baskıların içine yerleştirilmiş sıradan insanlardan nasıl doğduğunu anlamak için merkezi bir bulmaca sunar. Bu deneme, “**sıradan insan**”dan “**fail**”e uzanan bu tekinsiz dönüşümün psikolojik mekanizmalarını ve bu mekanizmaların hangi kurumsal sahalarda sistemik suçlara dönüştüğünü inceleyecektir.

1.2 Kötülüğün Psikolojik Mekanizmaları: “Sıradan İnsan”dan “Fail”e Dönüşüm

Örgütlü kötülüğün sistemik boyutunu kavrayabilmek için öncelikle onun bireysel zihinlerde nasıl işlediğini anlamak temel bir öneme sahiptir. Davranışları açıklarken geleneksel olarak bireylerin içsel eğilimlerine, karakterlerine veya patolojilerine odaklanan “eğilimsel” (dispositional) bakış açısı, kötülüğün yaygınlığını açıklamakta yetersiz kalır. Philip Zimbardo’nun da ısrarla vurguladığı gibi, “durumsal” (situational) faktörlerin gücü, yani bireylerin içinde buldukları sosyal bağlamın, rollerin ve kuralların davranış üzerindeki ezici etkisini göz ardı edemeyiz. İyi insanların kötü şeyler yapabilmesinin ardında, belirli koşullar altında her birimizin savunmasız kalabileceği, tek tek işlemekten ziyade birbirini tetikleyerek ahlaki çöküşü hızlandıran sinerjik bir mekanizmalar dizisi yatar.

1.2.1 Otoriteye Körü Körüne İtaat

Ahlaki çöküşe giden yol genellikle, Zimbardo’nun “kötülük tuzağının” yedinci adımı olarak tanımladığı “küçük, önemsiz bir ilk adımla” başlar ve bu adım çoğunlukla bir otoriteye itaat şeklinde atılır. Stanley Milgram’ın 1970’lerdeki meşhur deneyleri, bu alandaki en sarsıcı bulguları ortaya koymuştur. Deneyde sıradan vatandaşlardan, bir öğrenme deneyinin parçası olarak, yanlış cevap veren birine giderek artan seviyelerde elektrik şoku vermeleri istenmiştir. Şoklar arttıkça diğer odadan gelen çığlık ve yalvarışlara rağmen, beyaz önlüklü bir otorite figürünün “Lütfen devam edin” emri, katılımcıların **yaklaşık %67**’sinin, yani üçte ikisinin, masum bir kurbanı 450 voltluk ölümcül olabilecek en yüksek dozu uygulamasına neden olmuştur. Milgram’ın çalışması, meşru bir otoritenin varlığının, bireysel vicdanı ne kadar kolay bastırabildiğini kanıtlamıştır.

1.2.2 Kimliksizleşme ve Anonimlik

Bu itaat süreci, failin kimliğinin gizlendiği durumlarda daha da kolaylaşır. Kişisel kimlik ve sorumluluk duygusunu ortadan kaldıran anonimlik, şiddete izin veren bir ortam yaratır. Zimbardo’nun bir deneyinde, yüzleri kapüşonla gizlenen ve kimlikleri birer numarayla değiştirilen kadın denekler, kimlikleri açık olan kontrol grubuna göre kurbanlarına **iki kat daha fazla şok** vermiştir. Benzer şekilde, Cadılar Bayramı’nda kostüm ve maske takarak anonim hale gelen çocukların saldırganlık düzeylerinin belirgin şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Yüzünü gizleyen üniformalar, maskeler veya grup içinde eriyip gitme hissi, bireyi eylemlerinin sonuçlarından psikolojik olarak soyutlar. Bu kimliksizleşme (deindividuation) durumu, kişisel hesap verebilirlik duygusunu zayıflatarak normalde asla yapılmayacak davranışların kapısını aralar.

1.2.3 İnsanlıktan Çıkarma (Dehumanization)

Otoriteye itaatin ve anonimliğin sağladığı psikolojik zırh, kötülüğün en tehlikeli mekanizmalarından birini, yani insanlıktan çıkarmayı tetikler. Şiddeti meşrulaştırmanın en etkili yolu, Zimbardo'nun birinci adımda belirttiği gibi, eylemlere gerekçe sunan "bir ideoloji sunmak" ve kurbanı insanlık dışı etiketlerle tanımlamaktır. Sosyal psikolog Albert Bandura'nın bir deneyinde, deneklerden başka bir üniversiteden gelen öğrencilere şok vermeleri istenmiştir. Bir gruba, diğer öğrencilerin "hayvanlar" olduğu söylenmiş, diğer gruplara ise ya "hoş" insanlar oldukları belirtilmiş ya da hiçbir etiketleme yapılmamıştır. Sonuçlar nettir: "Hayvanlar" olarak etiketlenen gruba, diğer iki gruba kıyasla çok daha yüksek düzeyde şok verilmiştir. Tek bir kelime, zeki üniversite öğrencilerinin başkalarına zarar vermesini kolaylaştırmaya yetmiştir. İnsanlıktan çıkarma, ahlaki kopuşu (moral disengagement) tetikler ve en acımasız eylemleri bile haklı bir görev gibi gösterebilir.

1.2.4 Sorumluluğun Dağılması

Bu mekanizmalar - itaat, anonimlik ve insanlıktan çıkarma - bir araya geldiğinde, nihai ahlaki kopuşu sağlayan **Sorumluluğun Dağılması** devreye girer. Grup içinde hareket etmek veya emirlerin yukarıdan gelmesi, bireylerin kişisel sorumluluktan kaçınmasını sağlar. Zimbardo'nun "Stanford Hapishane Deneyi"nde, gardiyan rolündeki öğrenciler, bir grup olarak hareket ettikleri için mahkumlara karşı giderek artan bir zalimlik sergilemişlerdir. Hiçbiri tek başına bu eylemlerin tüm sorumluluğunu üstlenmek zorunda hissetmemiştir. Benzer şekilde, Abu Ghraib hapishanesindeki işkenceleri gerçekleştiren askerler, kendilerini yalnızca "emirleri uygulayan" bir zincirin halkası olarak görmüşlerdir. Sorumluluk, "sistem" veya "emir komuta zinciri" gibi soyut kavramlar arasında dağıldığında, birey kendi eylemlerinin ahlaki yükünden kendini arındırılmış hisseder. Bu psikolojik mekanizmaların bireysel zihinlerde nasıl işlediğini anladıktan sonra, bu süreçlerin hangi kurumsal ve toplumsal sahalarda sistematik bir kötülüğe dönüştüğünü incelemek kaçınılmaz hale gelir.

1.3 Örgütlü Kötülüğün Sahaları: Kurumlar, Şirketler ve Devletler

Bireysel zihni ahlaki çöküşe sürükleyen psikolojik zaafı tespit ettikten sonra bu bölüm, söz konusu zaafıların belirli kurumsal ve devletsel arenalarda nasıl sistematik olarak hasat edildiğini ve kitlesel kötülüğe dönüştürüldüğünü incelemektedir. Bu mekanizmalar, belirli kurumsal yapılar, rekabetçi kültürler ve meşrulaştırıcı ideolojiler tarafından sömürüldüğünde ve teşvik edildiğinde, kötülük organize ve kalıcı bir nitelik kazanır.

1.3.1 Kurumsal ve Şirket Kötülüğü

Modern iş dünyası, etik dışı davranışların normalleşebileceği ("yanlış yapmanın sıradanlığı") verimli bir zemin sunar. Araştırmalar, bu süreci besleyen birkaç temel faktörü ortaya koymaktadır:

Örgütlü Kötülük: Sıradan İnsanlardan Faillere ve Sistemik Suçlara

- **“Sadece Kâr” Zihniyeti:** Şirket sahipleri ve liderlerinin her ne pahasına olursa olsun kâr elde etme baskısı, çalışanları etik sınırların dışına iten en güçlü faktörlerden biridir. “Sonuç odaklı liderlik”, hedeflere ulaşmak için kullanılan yöntemleri önemsizleştirir.
- **Şirket Kozası (Corporate Cocoon):** Yüksek performanslı ve rekabetçi organizasyonlar, çalışanlarını dış dünyadan ve ana akım değerlerden soyutlayan bir “koza” yaratma eğilimindedir. Bu kendine referanslı değer sistemi içinde, şirketin çıkarlarına hizmet eden etik dışı eylemler “normal” ve hatta “gerekli” olarak görülmeye başlanır.
- **Rasyonalizasyon ve Sosyalleşme:** Anand, Ashforth ve Joshi’nin belirttiği gibi, yolsuzluğa bulaşan çalışanlar, eylemlerini meşrulaştırmak için “rasyonalizasyon taktikleri” kullanırlar (“Herkes yapıyor”, “Kimseye zarar vermiyor”, “Daha büyük bir iyiye hizmet ediyorum” vb.). Yeni işe alınanlar ise, bu kültürü ve rasyonelleştirmeleri benimsemeleri için sistematik “sosyalleşme” süreçlerinden geçirilir. Bu durum, kurumların dışarıya karşı etik bir imaj sunarken içeride yolsuzluğu sürdürdüğü bir “örgütlü ikiyüzlülük” (organized hypocrisy) yaratır.

1.3.2 Devlet Destekli Kötülük

Kötülüğün psikolojik mekanizmalarının en uç ve yıkıcı sonuçları, devlet otoritesi ve ideolojisi altında birleştiğinde ortaya çıkar. Devlet, şiddeti meşrulaştırma ve kaynakları seferber etme konusunda tekel olduğu için, örgütlü kötülüğün en korkunç örneklerine ev sahipliği yapmıştır.

- **Tarihsel Örnekler:** Christopher Browning’ın *Sıradan İnsanlar* adlı çalışması, Holokost sırasında Polonya’da Yahudilerin kitlesel katliamını gerçekleştirenlerin, özel olarak seçilmiş sadistler değil, orta yaşlı, sıradan Alman polis memurları olduğunu göstermiştir. Bu tarihsel gerçeklik, Milgram’ın laboratuvarında gözlemlenen ilkelerin tüyler ürpertici bir tezahürüdür; net bir otorite yapısı altında (**Otoriteye İtaat**) hareket eden ve insanlık dışı bir ideolojiyle (**İnsanlıktan Çıkarma**) motive olan bu Alman polisleri, ölümcül görevlerini sistematik olarak yerine getirmişlerdir. Zimbardo’nun Abu Ghraib hapishanesi analizi de benzer bir dinamiği ortaya koyar: Kötü eğitilmiş, denetimsiz ve kaotik bir ortama yerleştirilen sıradan Amerikan askerleri, sistematik işkencenin failleri haline gelmiştir. *Siyasi Haber* metninde atıfta bulunulan Ermeni soykırımı, pogromlar ve çeşitli katliamlar gibi Türkiye tarihindeki olaylar da, devlet destekli şiddetin bu topraklardaki trajik tezahürleridir.
- **Ölümcül Kimlikler:** Amin Maalouf’un “Ölümcül Kimlikler” kavramı, bu süreçlerin ideolojik yakıtını anlamak için kritik bir çerçeve sunar. Maalouf’a göre, her bireyin kimliği karmaşık ve çok katmanlıdır. Ancak devletler ve ideolojiler, bu zenginliği yok sayarak insanları tek ve dar bir aidiyete (etnik, dini veya ulusal) sıkıştırır. Bu tekil aidiyet, “öteki”ne karşı bir üstünlük ve dışlama aracı haline getirildiğinde, “öldürücü” bir potansiyele bürünür. Bu, Bandura’nın deneyinde tek bir kelimeyle (“hayvanlar”) yaptığı şeyin, devlet ölçeğinde sistematik hale getirilmesidir. Çok yönlü kimlikleri tek ve olumsuz bir etikete indirgemek, insanlıktan çıkarma mekanizmasını ateşleyen **ideolojik yakıttır** ve devlet destekli şiddeti meşrulaştıran temel zemin olur.

Kötülüğün bireysel psikolojiden kurumsal ve devletsel sistematığa uzanan bu yolculuğunu gördükten sonra, insanlığın bu devasa ve sarsıcı olguyu anlamlandırma, açıklama ve bazen de tehlikeli bir şekilde meşrulaştırma çabalarını ele almak gerekmektedir.

1.4 Kötülüğü Anlamlandırma Çabası ve Meşrulaştırma Tehlikesi

Büyük ölçekli ve organize kötülükler, insanlığın anlam dünyasında derin bir kriz yaratır. 1755 Lizbon Depremi veya Holokost gibi olaylar, dünyanın adil ve rasyonel bir yer olduğu inancını temelden sarsar. Bu anlamsal boşluk karşısında insanlık, bu acıları açıklamak ve bir çerçeveye oturtmak için felsefi, teolojik ve kültürel düzeyde çeşitli yanıtlar üretmiştir. Ancak bu anlama çabası, çoğu zaman kötülüğü meşrulaştırma ve sorumluluktan kaçma tehlikesini de beraberinde getirir.

1.4.1 Felsefi ve Teolojik İkilem

Felsefe ve teoloji tarihindeki en kadim sorunlardan biri, “Kötülük Problemi” olarak bilinir: Eğer Tanrı mutlak iyi, mutlak güçlü ve her şeyi bilen ise, dünyada neden bu kadar çok acı ve kötülük vardır? Bu çelişkiyi çözmeye girişimlerine “Teodise” adı verilir. Leibniz gibi düşünürler, bu dünyanın “mümkün dünyaların en iyisi” olduğunu ve kötülüğün daha büyük bir iyiliğe hizmet ettiğini savunmuşlardır. İslam düşüncesindeki “hikmet” kavramı da benzer bir işlev görür. Kur’an-ı Kerim’deki Hızır-Musa kıssası, bu yaklaşımın en çarpıcı örneklerinden biridir: Hızır’ın bir gemiyi delmesi veya bir çocuğu öldürmesi gibi görünürde kötü eylemlerinin ardında, daha sonra anlaşılan ilahi bir amaç ve daha büyük bir iyilik yattığı ortaya çıkar. Ancak Holokost gibi rasyonel bir amaca sığdırılamayan aşırı kötülükler, bu tür teorik açıklamaların sınırlarını zorlamış ve kötülüğün açıklanamaz, anlamsız doğasını gözler önüne sermiştir.

1.4.2 Kültürel Rasyonalizasyon ve Sorumluluktan Kaçış

Toplumlar da kolektif düzeyde kötülükle yüzleşmekten kaçınmak için güçlü kültürel mekanizmalar geliştirirler. Nurdan Gürbilek’in “Acıların Çocuğu” posterini üzerine yaptığı analiz, bu mekanizmalardan birini aydınlatır. Gürbilek, bir dönem Türkiye’de yaygın olan ağlayan sarışın çocuk posterinin popülerliğini, toplumun kendini “suçlu bir yetişkin” olarak değil, “mazlum bir çocuk” olarak görme eğilimine bağlar. Bu bakış açısına göre toplum, kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenen “zalim bir yetişkin” olmak yerine, sürekli olarak haksızlığa uğramış, masum ama “mağdur” bir çocuk kimliğine sığınır. Bu mağduriyet anlatısı, kolektif sorumluluktan kaçınmanın, kendini sürekli haklı görmenin ve ahlaki bir üstünlük iddiasında bulunmanın güçlü bir aracı haline gelir.

1.4.3 Kötülüğün Cazibesi: Neden Kötülüğü Örgütlemek Daha Kolaydır?

Psikolojik açıdan bakıldığında, kötülüğe dayalı sistemlerin insanları harekete geçirmesi,

Örgütlü Kötülük: Sıradan İnsanlardan Faillere ve Sistemik Suçlara

iyiliğe dayalı olanlardan daha kolay olabilir. *Psychology Today* dergisindeki bir makalede öne sürülen teorik çerçeve, bu durumu “Değişimsel Değerler” (*Transpositional Values*) ve “Bileşimsel Değerler” (*Compositional Values*) ayrımıyla açıklar:

- **Bileşimsel Değerler:** Uyumlu, pro-sosyal, yapıcı ve istikrarlı değerlerdir. İyilik, iş birliği ve güven gibi kavramlar bu kategoriye girer. Bu değerler zamanla alışkanlık yaratır ve daha az dikkat çekerler.
- **Değişimsel Değerler:** Korku uyandıran, dikkat çeken, uyumsuz ve yıkıcı değerlerdir. Kötülük, tehdit ve kaos bu kategoriye aittir.

Temel psikolojik prensip şudur: “Korku dikkat çeker” (*fear attracts*). Değişimsel değerler, doğaları gereği insan zihninde daha güçlü bir alarm etkisi yaratır ve daha kolayca seferberliğe yol açar. Kötülüğün temelindeki patoloji, kaynağın tanımıyla, “**sürekli olarak ve bunu yapmaya karşı duyarsız bir şekilde kişilere nesne muamelesi yapma**” alışkanlığıdır ve bu patoloji, korku ve tehdit aracılığıyla kitleleri mobilize etmek için son derece etkili bir araçtır. Bu durum, Hitler gibi liderlerin neden nefret ve korku söylemleriyle kitleleri daha kolay örgütleyebildiğini açıklar.

Kötülüğü anlamak, onu meşrulaştırmak anlamına gelmez. Tam tersine, bu anlama çabası, kötülüğün psikolojik, kültürel ve sistemik kökenlerini tespit ederek bu tehlikeli döngüyü kırmak için direniş ve adalet mekanizmalarını düşünmeyi zorunlu kılar.

1.5 Direnç, Yüzleşme ve Adalet: Kötülük Döngüsünü Kırma

Kötülüğün psikolojik mekanizmalarını ve kurumsal yapılarını anlamak, bir kaderciliğe yol açmamalıdır. Tam aksine, bu bilgi, kötülüğün kaçınılmaz bir kader olmadığını ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde direnişin mümkün olduğunu gösterir. Kötülük döngüsünü kırmak, anlık kahramanlıklardan ziyade, vicdanı, hafızayı ve adaleti canlı tutan sürekli bir çabayı gerektirir.

1.5.1 Bireysel Direnç ve Vicdan Krizi

Sistemik kötülüğe karşı en önemli siper, baskıya ve kişisel risklere rağmen ahlaki değerleri savunan bireyin vicdanıdır. Hindistan’daki kamu görevlileri üzerine yapılan bir çalışma, bu direncin somut örneklerini sunar. Yolsuzluğa ve siyasi baskıya karşı duran Ashok Khemka veya Sanjiv Chaturvedi gibi isimler, “**vicdan krizini**” bir karakter testi olarak yaşamış ve anayasal değerleri kişisel çıkarlarının üzerinde tutmuşlardır. Bu bireyler, Zimbardo’nun “kahraman” olarak tanımladığı, durumsal baskılara direnen ve ahlaki çizgiyi koruyan kişilerdir. Onların varlığı, en yozlaşmış sistemlerde bile bireysel iradenin ve ahlaki bütünlüğün bir direniş odağı olabileceğini kanıtlar.

1.5.2 Toplumsal Yüzleşme ve Hafıza

Bireysel direniş ne kadar önemli olsa da geçmişin suçlarıyla kolektif bir yüzleşme olmadan kalıcı bir iyileşme sağlanamaz. Hannah Arendt, bu noktada “kamusal alanın” ve “hikâye anlatıcılığının” kritik rolüne dikkat çeker. Arendt’e göre, bir toplumun geçmişte yaşanan acıları ve işlenen suçları kamusal alanda özgürce tartışması, hikâyelerini anlatması ve kolektif bir hafıza oluşturması, kimlik kaybını önlemek ve ahlaki “yargı gücünü diri tutmak” için zorunludur. Geçmiş unutmak veya inkâr etmek, sadece suçların tekrarına zemin hazırlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun ahlaki pusulasını da yok eder. Bu nedenle, tarihle yüzleşmek, bir intikam arayışı değil, ahlaki bir geleceğin inşası için bir ön koşuldur.

1.5.3 Kurumsal Adalet Arayışı

Devlet destekli kitlesel suçların ardından toplumsal barışı ve demokrasiyi yeniden inşa etmek için özel adalet mekanizmalarına ihtiyaç duyulur. “Geçiş dönemi adaleti” (transitional justice) bu ihtiyaca cevap veren bir çerçeve sunar. Arjantin ve Şili gibi askeri diktatörlüklerden veya Güney Afrika’daki Apartheid rejiminden sonra kurulan “hakikat komisyonları”, bu yaklaşımın en bilinen örnekleridir. Bu komisyonların amacı, geleneksel ceza yargılamasının ötesine geçerek şu hedeflere ulaşmaktır:

1. **Hakikati Ortaya Çıkarmak:** Geçmişte yaşananların ne olduğunu, kimlerin sorumlu olduğunu ve kurbanların neler yaşadığını resmi olarak belgelemek.
2. **Mağdurların Onurunu İade Etmek:** Mağdurlara ses vermek, acılarını tanımak ve sembolik ya da maddi tazminat mekanizmaları oluşturmak.
3. **Geleceği Güvence Altına Almak:** Sorumluların hesap vermesini sağlamak ve benzer suçların bir daha işlenmemesi için kurumsal reformlar önermek.

Bu mekanizmalar, intikam döngüsünü kırarak adaleti, yüzleşmeyi ve toplumsal uzlaşmayı bir araya getiren zorlu ama gerekli bir yol sunar. Direniş, sadece anlık bir kahramanlık eylemi değil, aynı zamanda hafızayı, adaleti ve kamusal aklı canlı tutan sürekli bir toplumsal ve siyasi çaba gerektirir.

1.6 Sonuç ve Değerlendirme

Hannah Arendt’in bir mahkeme salonundaki felsefi gözlemleri ile Philip Zimbardo’nun laboratuvarındaki deneysel bulgularının rahatsız edici kesişimi, bu denemenin temel tezini oluşturur: Örgütlü kötülük, şeytani dehaların veya patolojik canavarların bir icadı değil, aksine son derece insani bir olgudur. Belirli durumsal baskılar, kurumsal yapılar ve meşrulaştırıcı ideolojiler aracılığıyla sıradan insanları dahi içine çekebilen sistemik bir girdaptır. Kötülüğün en büyük tehlikesi, onun normalliğinde ve gündelikliğinde yatar.

Bu denemede ortaya konulduğu gibi, otoriteye itaat, kimliksizleşme, insanlıktan çıkarma ve sorumluluğun dağılması gibi psikolojik mekanizmalar, bireyleri ahlaki pusulalarından saptıran güçlü kuvvetlerdir. Bu mekanizmalar, “sadece kâr” odaklı şirketlerden “ulusal güvenlik” ideolojisiyle hareket eden devletlere kadar çeşitli kurumsal sahalarda sistematik

Örgütlü Kötülük: Sıradan İnsanlardan Faillere ve Sistemik Suçlara

hale geldiğinde, sonuçlar yıkıcı olmaktadır. Kötülüğün psikolojik temellerini anlamak, failleri aklamak veya eylemlerini mazur göstermek anlamına gelmez. Tam tersine, bu bilgi, bireysel ve kurumsal savunmasızlıklarımızı tespit etmek, ahlaki tehlike anlarını tanımak ve bunlara karşı bilinçli savunma mekanizmaları geliştirmek için hayati bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, kötülüğe karşı mücadele, yalnızca kötü bireyleri cezalandırmaktan ibaret olamaz. Bu mücadele, her şeyden önce, eleştirel düşüncüyü, sivil cesareti, kurumsal şeffaflığı ve hesap verebilirliği teşvik eden bir toplum inşa etme projesidir. İnsanları korku ve nefret etrafında toplayan “Değişimsel” (yıkıcı) değerler yerine, iş birliği, empati ve adalete dayalı “Bileşimsel” (yapıcı) değerleri merkeze alan bir kamusal kültür yaratmayı gerektirir. Bu, bireysel vicdanın direnişinden toplumsal yüzleşmeye ve kurumsal adalete uzanan çok katmanlı ve sürekli bir çabadır. Çünkü en karanlık sistemlerde bile ahlaki sorumluluğu üstlenen bir bireyin varlığı, kötülüğün mutlak zaferinin önündeki en büyük engeldir.